

O. BENIGNUS JÓZEF WANAT OCD

WKŁAD I ZASŁUGI WŁOSKICH KARMELITÓW BOSYCH W POWSTANIE PROWINCJI DUCHA ŚWIĘTEGO W POLSCE W 1. POŁOWIE XVII WIEKU

Założenie klasztoru w Krakowie

Okazją fundacji karmelitów bosych w Polsce była misja tegoż zakonu do Persji. Włoska Kongregacja Karmelitów Bosych pw. św. Eliasza, mając na uwadze powołanie eliańskie, przepełnione duchem „żarliwości o chwałę Boga Zastępów” (1 Krl 19,10), pod wpływem pism o Jana od Jezusa i Maryi¹ ustaliła, że apostołstwo misyjne jest istotną częścią ducha karmelitańskiego². O. Piotr od Matki Bożej Villagrossa, komisarz generalny kongregacji, poinformował papieża o misyjnym nastawieniu Kongregacji i o zamiarach udania się do Palestyny. Klemens VIII skorzystał z okazji i polecił karmelitom misję apostołską i dyplomatyczną do króla Persji³. Dnia 7 sierpnia 1604 r. wyruszyli z Rzymu do Persji: o. Paweł Szymon od Jezusa Marii-Rivarola z Genui (1576—1643), o. Jan Tadeusz od św. Elizeusza Roldan z Calahora z Hiszpanii (1574—1633), o. Wincenty od św. Franciszka z Walencji — Jan

* W przypisach zastosowano następujące skróty:

ACG — *Acta capituli generalis OCD Congregationis s. Eliae*, vol. I (1605—1641), ed. Antonius Forte OCD, [w:] *Monumenta historica Carmeli Teresiani*, t. 11, Romae 1990.

ADG — *Acta definitorii generalis OCD Congregationis s. Eliae* (1605—1658), ed. Antonius Forte OCD, [w:] *Monumenta historica Carmeli Teresiani — Subsidia* 3, Romae 1985.

APKB — Archiwum Prowincji Karmelitów Bosych w Czernej.

¹ Joannes de S. Petro et Uztarros ur. 27.01.1564 r. w Calagurri w Hiszpanii, syn Dydaka i Anny de Uztarros. Do nowicjatu wstąpił w Pastranie w 1582 r. Studiował w Salamance. W 1585 r. jako kleryk wysłany został do Genui, gdzie ukończył teologię. Odegrał wybitną rolę w kongregacji jako doskonały i doświadczony wychowawca. Trzykrotnie pełnił urząd definitora generalnego, a w latach 1611—1614 przełożonego generalnego. Zmarł w Rzymie 28.05.1615 r. Jego pisma *Opera omnia* wydane zostały w trzech tomach w Kolonii w 1622 r. Drugie wydanie poszerzone, w czterech tomach, ukazało się w Kolonii w 1650 r.

² Na polecenie o. Piotra od Matki Bożej o. Jan napisał traktaty o misjach: *Assertio missionum Carmelitarum Excalceatorum, Votum pro missionibus, Instructio missionariorum* oraz *Liber alius hystricus missionum* (w: *Opera omnia*, t. IV, Coloniae Agripinae 1650).

³ Florencio del Nino Jesu, *A Persia*, [w:] *Bibliotheca Carmelitano-Teresiana de missionibus*, Pamplona 1929; Petrus a s. Andrea, *Historia generalis Fratrum Discalceatorum Ordinis B. Virginis de Monte Carmelo Congr. s. Eliae*, Romae 1671, s. 42 nn.

de Gambart (1574—1623), br. Jan od Wniebowzięcia — Jan Chrzyciel Angeli z Italii (1581—1607) i doświadczony w sprawach wojskowych oraz dyplomatycznych kapitan Franciszek Rioldolid de Peralta⁴. Misjonarze obrali drogę przez Austrię, Czechy, Polskę i Rosję. Przełożonym grupy misyjnej był przedsiębiorczy i utalentowany o. Paweł Szymon Rivarola. Z powodu zamieszek i walki o władzę w Rosji misjonarze zmuszeni byli przez dłuższy czas pozostać w Polsce. Wykorzystali ten czas do nawiązania kontaktów z biskupami i dworem królewskim na rzecz misji w Persji.

Najpierw przybyli do Krakowa w dniu 25 sierpnia 1604 r. Z wielką życzliwością zostali przyjęci przez nuncjusza Klaudiusza Rangone, u którego zamieszkali, jak również przez kard. Bernarda Maciejowskiego w Mogile⁵. W czwartym dniu nuncjusz przedstawił ich królowi Zygmuntowi III i księciu Władysławowi, którzy przyjęli papieskich legatów z wielką życzliwością i uprzejmością. Król zainteresował się ich misją, polecił przygotować dla nich listy żelazne, zabezpieczające ich pobyt na ziemiach polskich i litewskich, oraz listy polecające do możnowładców, do księcia moskiewskiego i króla perskiego⁶. Pobyt w Krakowie zjednał im wielu sympatyków. Zaimponowali społeczeństwu surowym stylem życia, apostołską gorliwością i erudycją. Prezentując duchowość zreformowanego Karmelu podejmowali również apostołską działalność. Przez okres 15 miesięcy pobytu w Polsce spowiadali, głosili słowo Boże i przyjmowali do szkaplerza świętego. Na podstawie przesyłanych relacji do Rzymu o. Jan od Jezusa i Marii zanotował w swej *Historii misji*, że „sam Najdostojniejszy Król i Książę, syn jego, Jaśnie Oświecony Kardynał krakowski, i inni sławni mężowie z tego Królestwa, przywdziali szatę naszego Zakonu, zwaną szkaplerzem”⁷. Również o. Izydor od św. Józefa podaje, że Polacy „czuli się pobudzeni do pobożności jakąś tajemniczą siłą, szczególnie po przyjęciu szkaplerza Dziewicy z Góry Karmel, który o. Paweł Szymon nałożył królowi i dostojnikom, którzy o to pokornie prosili”⁸.

Czas pobytu misjonarzy w Polsce i ich apostołska działalność zaowocowały pragnieniem założenia fundacji karmelitów bosych w Krakowie. Przedstawiciele władzy duchownej w Polsce: nuncjusz apostołski Klaudiusz Rangone, bp krakowski kard. Bernard Maciejowski i metropolita unicki Hipacy Pocięj, zwrócili się do generalnego komisarza apostołskiego o przysłanie na stały pobyt karmelitów bosych do Polski. Metropolita unicki prosił o Piotra od Matki Bożej o przysłanie karmelitów dla ewangelizowania Rusinów i przeprowadzenia reformy bazylianów⁹. Listy te z inspiracji misjonarzy nadeszły na pierwszą kapitułę generalną w Rzymie w 1605 r., w czasie której

⁴ Tamże.

⁵ Tamże, s. 20.

⁶ Archivio Generale OCD, plut. 234; *Historia missionum*, k. 6; C. Gil OCD, *Karmelici boscy w Polsce*, „Nasza Przeszość” 48:1977 s. 18.

⁷ L. Kowalówka OCD, *Z naszej przeszłości misyjnej*, Rzym 1975, s. 46.

⁸ Tamże.

⁹ B. J. Wanat OCD, *Zakon Karmelitów Bosych w Polsce. Klasztory karmelitów i karmelitank bosych 1605—1975*, Kraków 1979, s. 55.

cała kapituła opowiedziała się za misjami w zakonie i wszyscy jej uczestnicy rzekli się swoich urzędów, aby udać się na misje. Kapituła generalna w dniu 5 maja 1605 r. przyjęła fundację w Polsce i postanowiła wysłać zakonników do Krakowa¹⁰. O. Paweł Szymon zaprzyjaźniony z metropolitą unickim Hipacym Pociemem i wikariuszem Janem Welaminem Rutskim oraz łacińskim biskupem Wilna Benedyktem Woyną bardziej popierał fundację w Wilnie¹¹. Uczestnik kapituły o. Jan od Jezusa Maryi oświadcza, że „o. Piotr otrzymał list od metropolity Kościoła ruskiego, w którym prosił on nasz Zakon o pomoc w dziele zjednoczenia swego Kościoła z Kościołem rzymskim; list ten odczytany na posiedzeniu wywołał prawdziwie zgodną odpowiedź, że trzeba jak najszybciej wysłać tam naszych zakonników, aby odpowiedzieć na pragnienia tego metropolity. Wydaje się stosowna owa misja w Polsce, mająca na celu pomoc dla Rusinów”¹². Również definitorium generalne na pierwszej swojej sesji w dniu 10 października 1605 r. podjęło decyzję o przyjęciu misji w Polsce i o założeniu pierwszego klasztoru w królewskim mieście Krakowie¹³.

Dnia 28 listopada 1605 r. przybyli do Krakowa na fundację: o. Maciej od św. Franciszka (Didacus Hurtado de Mendoza), o. Jan od Najśw. Sakramentu, o. Alfons od Matki Bożej — wszyscy trzej Hiszpanie, oraz br. Jakub od św. Bartłomieja — Włoch z Neapolu¹⁴. Osiedlili się na przedmieściu Krakowa, za bramą św. Mikołaja, w ogrodzie Jadwigi Padniewskiej, zakupionym przez Macieja Pstrokońskiego, bpa przemyskiego i kanclerza koronnego, dla karmelitów bosych¹⁵. Przez kilka miesięcy mieszkali w starym i popadającym w ruinę domu. Cierpieli na zimno i brak odpowiedniej żywności. Dopiero przez pośrednictwo opiekującego się nimi Jerzego Pipaniego — lekarza, Wawrzyniec Justimonti, kupiec krakowski z Bolonii, jako wotum za odzyskanie zdrowia wybudował karmelitom drewniany klasztor w 1606 r.¹⁶

Dnia 28 października 1606 r. przy udziale dworu królewskiego, Maciej Pstrokoński, bp przemyski i podkanclerz wielki koronny, poświęcił nowo zbudowany klasztor pw. Niepokalanego Poczęcia Najśw. Maryi Panny¹⁷. Założono w nim kanoniczny nowicjat, który stał się kolebką polskiej i litewskiej prowincji.

Przełożonym pierwszego klasztoru poza Włochami w Krakowie został zamianowany o. Maciej od św. Franciszka — Dydak Hurtado de Mendoza. Pochodził z Tarragony w Hiszpanii. Do Zakonu wstąpił w Rzymie, gdzie w klasztorze S. Maria della Scala odbył nowicjat i złożył profesję 28 lutego 1599 r. Studia zaś teologiczne ukończył w Genui. Obdarzony wieloma walorami umysłu i serca, pełny poświęcenia dla bliźnich i przedsiębiorczości, zy-

¹⁰ ACG s. 8.

¹¹ L. Kowalówka OCD, s. 58–62.

¹² Tamże, s. 60.

¹³ ADG s. 3.

¹⁴ APKB AP 1: *Fasciculus annorum Provinciae Poloniae Spiritus Sancti*, s. 12.

¹⁵ B. J. W a n a t OCD, s. 103.

¹⁶ APKB ANPK 1: *Liber continens foundationem...*, s. 11.

¹⁷ AP 1: *Fasciculus annorum...*, s. 16.

skął sobie powszechne uznanie i szacunek. Był lubiany przez zakonników i świeckich. Był człowiekiem najbardziej zasłużonym dla Karmelu w Polsce¹⁸.

Podstawową funkcją tego klasztoru była zakonna formacja nowicjuszy w duchu reformowanego Karmelu z tradycjami klasztoru w Pastranie. Nowicjaty był zasadniczą komórką i podstawą rozwoju zakonu na przyszłość. Pierwszym magistrem krakowskiego nowicjatu został o. Jan od Najśw. Sakramentu, wychowanek nowicjatu w Pastranie w Hiszpanii. Urząd formatora młodzieży pełnił w latach 1605—1611. Dał się poznać w Krakowie jako dobry teolog i kaznodzieja¹⁹. Pierwszymi nowicjuszami byli br. Walerian od Ducha Świętego (1585—1645), który wstąpił do nowicjatu w 1607 r., a 21 czerwca 1608 r. złożył profesję oraz br. Wojciech od św. Andrzeja (1562—1613), który wstąpił do nowicjatu w 1608 r.²⁰ Krakowska wspólnota w roku 1609 liczyła już 14 członków, w tym połowę stanowili już Polacy.

Założenie klasztorów w Lublinie i we Lwowie

Podniesienie klasztoru krakowskiego do rangi przeoratu w 1608 r. i wzrost powołań rodzimych do nowicjatu przynagliły przeora, o. Macieja od św. Franciszka od podjęcia starań o założenie klasztoru z przeznaczeniem na studia filozoficzno-teologiczne oraz innego na odbycie rocznego profesatu po nowicjacie, zwłaszcza dla braci niekleryków, zgodnie z wymaganiem zakonnego prawa. Opatrznościowym pomocnikiem dla zrealizowania tych planów stał się o. Andrzej od Jezusa Brzechwa, pierwszy z Polaków karmelita bosy²¹. Do Zakonu wstąpił w Rzymie w 1602 r. pod wpływem kazań o. Jana od Jezusa i Maryi. On też był jego mistrzem w nowicjacie, profesję złożył 11 listopada 1603 r. Studia filozoficzno-teologiczne odbył pod kierunkiem o. Agataniola od Jezusa i Maryi i o. Jana od św. Hieronima w Genui. Świecenia kapłańskie przyjął 14 marca 1609 r. Niedługo po święceniach wraz z klerykiem br. Michałem od św. Bartłomieja Buczkiem²² przybył do Krakowa. Był wybitnym kaznodzieją, tłumaczem i bliskim pomocnikiem o. Macieja w rozwoju Karme-

¹⁸ Henricus a S. S. Sacramento, *Collectio scriptorum Ordinis Carmelitarum Excalceatorum* t. 2, Savonae 1884, s. 34; Marcellinus a s. Teresia, *Series illustrata professionum emissarum a Carmelitis Disc. in coenobio S. Mariae de Scala*, „Analecta Ordinis Carmelitarum Discalceatorum” 8:1933 s. 99.

¹⁹ Henricus a S. S. Sacramento, t. 1, s. 313—314; APKB, AKL 1: *Liber visitationum provincialium conventus Lublinois*.

²⁰ C. Gil OCD, s. 34.

²¹ Urodził się w Brzesku 28.05.1584 r., syn Jana i Zofii z Jarzynów, ze szlacheckiego rodu Brzechwów h. Jastrzębiec. Odegrał wybitną rolę dla rozwoju zakonu w Polsce. Zmarł 29.04.1640 r. w Przemyślu; zob. C. Gil OCD, s. 211—215.

²² O. Michał od św. Bartłomieja Buczek urodził się w 1587 r., syn Pawła i Zofii Stawinożanki. Wyjechał na studia za granicę. W Rzymie spotkał pierwszego polskiego karmelitę Andrzeja od Jezusa Brzechwę i to zdecydowało o jego wstąpieniu do nowicjatu w Rzymie. Profesję złożył 22.10.1605 r. Studia odbył w Genui. Był lektorem i bibliotekarzem w klasztorze świętych Michała i Józefa w Krakowie. Zmarł w opinii świętości 19.01.1641 r.; zob. C. Gil OCD, s. 215—217.

lu na ziemiach polskich. Największym i trwałym osiągnięciem jest jego łaciński przekład dzieł św. Jana od Krzyża z języka hiszpańskiego, do dziś uważany za najlepszy i klasyczny²³.

W październiku 1609 r. o. Maciej od św. Franciszka wraz z o. Andrzejem od Jezusa udali się do Kazimierza nad Wisłą i do Lublina w poszukiwaniu miejsca pod fundację nowego klasztoru. W Lublinie zdobyli zaufanie mieszkańców miasta, zwłaszcza życzliwość Stanisława Lichańskiego — prowizora szpitala, rady miejskiej oraz Stanisława Bietkowicza — prepozyta kościoła Świętego Ducha. Po powrocie do Krakowa o. przeor podjął starania o zezwolenie władz kościelnych na założenie klasztoru w Lublinie. O. Ferdynand od NMP, generał zakonu udzielił mu pełnomocnictwa, aktem z dnia 28.02.1610 r., a biskup krakowski Piotr Tylicki pismem z dnia 8 kwietnia tegoż roku²⁴. Na podstawie tych dokumentów w dniu 29 kwietnia 1610 r. radni miasta Lublina, sędziowie trybunalscy, w obecności komisarza biskupa Tylickiego przyjęli i zatwierdzili fundację klasztoru Karmelitów Bosych w Lublinie²⁵. Miasto oddało im dom szpitalny przy Bramie Krakowskiej, a Stanisław Bietkowicz odstąpił karmelitom kościół szpitalny Świętego Ducha, rezerwując dla siebie kaplicę św. Stanisława. Akt erekcji i fundacji zatwierdził bp krakowski Piotr Tylicki 20 maja 1610 r. oraz legat papieski Franciszek Simonetta 20 lipca tegoż roku. Uroczyste wprowadzenie karmelitów do kościoła św. Ducha nastąpiło 2 maja 1610 r.²⁶ Kapituła generalna w Rzymie w 1611 r. zatwierdziła fundację lubelską i wybrała o. Macieja na pierwszego przeora klasztoru²⁷. Urząd objął on w lipcu tegoż roku. Niedługo potem z Krakowa i Włoch przybyli klerycy na studia. Inauguracja Kolegium Filozoficznego odbyła się 15 października w obecności Rady Miasta. W latach 1612—1619 karmelici wybudowali kościół pw. Matki Bożej Szkaplerznej, a obok niego klasztor, do którego zgromadzenie wprowadziło się w 1619 r.

O. Maciej od św. Franciszka, jako przeor lubelski, zdobył względy wołyńskiego kasztelana Jana Łahodowskiego, który zaproponował karmelitom bosym fundację we Lwowie, ofiarując im swoją pomoc²⁸. Ofertę przyjęto z radością. O. Maciej z o. Andrzejem od Jezusa znów udali się do Lwowa, aby rozpocząć starania i obrać korzystne miejsce pod fundację. Po otrzymaniu zezwolenia ze strony o. Jana od Jezusa i Maryi, generała zakonu²⁹, w listopadzie 1613 r. ponownie udali się do Lwowa dla formalnego założenia domu.

²³ *Opera Mystica V. ac Mystici Doctoris Joannis a Cruce primi religiosi discalceati Ordinis BMV de Monte Carmelo et seraphicae virginis Teresiae fidelissimi coadiutoris. Ex hispanico idiomate in latinum nunc primum translata per R.P.F. A n d r e a m a J e s u Polonum [...]* Coloniae Agrippinae 1639.

²⁴ Arch. Diecezjalne w Lublinie, Akta Konsystorza lubelskiego, vol. VII, extravagans pod 1610 r.: *Fundatio religiosorum Fratrum Discalceatorum.*

²⁵ B. J. W a n a t OCD, s. 151.

²⁶ Bibl. PAN w Krakowie, rkps 2336/II: Liber in quo describuntur fundatio nostri coenobii lublinensis, k. 5.

²⁷ ACG s. 35, 38.

²⁸ AP 1: *Fasciculus annorum...*, s. 195.

²⁹ APKB AKLW 1: *Erectio et progressus foundationis*, k. 1.

Za zgodą magistratu nabyli dom z ogrodem. Rada Miejska w dniu 11 listopada 1613 r., a król Polski Zygmunt III przywilejem z dnia 18 grudnia 1613 r. zatwierdzili fundację klasztoru we Lwowie³⁰. W 1614 r. zbudowano drewniany klasztor, którego pierwszym przełożonym był o. Andrzej od Jezusa Brzechwa³¹. Kapituła generalna w 1614 r. w Rzymie, zatwierdzając fundację, wybrała na przeora klasztoru św. Michała Archaniola o. Cyryla od św. Marii Magdaleny (Baldwin Amati ?)³². Definitorium generalne podprzeorem wybrało o. Piotra od św. Andrzeja Kordońskiego³³.

W trzeciej dekadzie XVII w. zakonnicy wybudowali murowany kościół i klasztor na zakupionej nieruchomości Galuszowska Góra na przedmieściu halickim, który na polecenie Sejmu Warszawskiego w 1662 r. został ufortyfikowany jako twierdza³⁴.

O. Maciej od św. Franciszka, jeszcze jako przeor krakowski, wraz z o. Andrzejem Brzechwą podjęli starania założenia drugiego klasztoru w Krakowie, w obrębie murów obronnych, dla większego bezpieczeństwa zakonników oraz dla założenia na przyszłość własnego kolegium teologicznego w pobliżu Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od Andrzeja Tęczyńskiego, kasztelana wiślickiego, otrzymał pałac zwany „Malowany Dwór” w 1610 r. Magistrat zaś odstąpił pod klasztor publiczną łaźnię, a kanonicy kapituły katedralnej za zgodą biskupa Piotra Tylickiego część swoich ogrodów. Kapituła generalna w Rzymie w dniu 27 kwietnia 1611 r. udzieliła zezwolenia na założenie dwóch lub trzech nowych klasztorów w najbliższym triennium w Polsce³⁵. Introdukcja zakonników do nowego domu odbyła się 25 października 1617 r. Biskup Marcin Szyszkowski odprawił pierwszą mszę św. w nowym kościele pw. św. Michała Archaniola i Józefa Oblubieńca NMP³⁶.

Promocja powołań, wychowanie i studia

Z perspektywy prawie czterystu lat do dziś urzeka dynamika, ogromne zaangażowanie, dyspozycyjność i wkład włoskich karmelitów w rozwój zakonu na ziemiach polskich. Obejmował on wszystkie kierunki naszego charyzmatu. Podstawą rozwoju były rodzime powołania i właściwa formacja przez doświadczonych i kompetentnych wychowawców. Największym autorytetem we Włoskiej Kongregacji św. Eliasza cieszył się o. Jan od Jezusa i Marii (1564—1615), jako wybitny pedagog i dydaktyk, autor cennych

³⁰ B. J. Wanat OCD, s. 175.

³¹ Tamże, s. 176.

³² ACG s. 57.

³³ ACG s. 24.

³⁴ B. J. Wanat OCD, s. 180—181.

³⁵ ACG s. 35.

³⁶ Kościół ten stał się jednym z najbardziej popularnych sanktuariów św. Józefa w Polsce pod koniec XVII w. Łaskami słynący obraz św. Józefa Patrona Miasta Krakowa, namalowany był przez br. Łukasza od św. Karola (Charles Sibrecque 1612—1682) w jego pracowni klasztoru Santa Maria della Scala; por. B. J. Wanat OCD, *Kult św. Józefa Obl. NMP u Karmelitów Bosych w Krakowie*, Kraków 1981, s. 86—92.

i obowiązujących w całej Kongregacji św. Eliasza instrukcji dla magistra nowicjatu i dla nowicjuszków³⁷. On też był wychowawcą pierwszych Polaków w zakonie o. Andrzeja od Jezusa Brzechwy i o. Michała od św. Bartłomieja Buczka, którzy wstąpili do nowicjatu w Rzymie.

Pierwsza kapituła generalna w dniu 8 maja 1605 r. powołała komisję, złożoną z przełożonych generalnych: o. Ferdynanda a S. Maria — generała, o. Jana od Jezusa i Maryi i o. Franciszka od Najśw. Sakramentu — definitorów, dla przeglądu i skorygowania dotychczasowych przepisów wychowania w nowicjacie, porządku dnia i instrukcji³⁸. Poprawione przepisy obowiązywały w całej Kongregacji. Pierwszym magistrem w nowicjacie krakowskim był o. Jan od Najśw. Sakramentu, wychowanek nowicjatu w Pastranie. Pełnił swój urząd przez dwie kadencje od roku 1605 do 1611. Od 1611 do 1612 r. magistrem nowicjatu był o. Filip od św. Jakuba — Jan Feliks Sarti z Włoch. W 1612 r. definitorium generalne dokonało wymiany magistrów. O. Filipa przeniesiono do Lublina, a do Krakowa przyszedł z Lublina o. Kazimierz od św. Anny — Piotr Tarnowski, profes rzymski i wychowanek o. Jana od Jezusa i Maryi³⁹. Do najbardziej cenionych i zasłużonych wychowawców nowicjuszków w Krakowie należał o. Franciszek Antoni od św. Józefa Saputo (1585—1638) pochodzący z Fondi we Włoszech. Do Polski przyjechał po święceniach kapłańskich. Dnia 29 maja 1617 r. Definitorium generalne obrało go podpreorem i magistrem nowicjatu w Krakowie⁴⁰. Urząd ten sprawował do 1622 r. W latach 1622—1623 był preorem klasztoru nowicjackiego i równocześnie mistrzem nowicjatu. Przez ten okres wychował i uformował około 30 nowicjuszków. W dużej mierze przyczynił się do duchowego i liczbowego rozwoju prowincji polskiej. Jego metody i tradycje wychowawcze kontynuowali jego następcy polskiego pochodzenia jak o. Ignacy od św. Jana Ewangelisty i o. Maurycy od św. Sebastiana.

Po ukończeniu nowicjatu i złożeniu profesji kandydaci na kapłanów, zanim rozpoczęli studia filozoficzne i teologiczne, przez rok nadal kontynuowali sposób życia praktykowany w nowicjacie w przeznaczonym na to klasztorze dla neoprosów. Wymagały tego przepisy zakonne⁴¹. W prowincji polskiej neoprosów umieszczano na pewien czas w klasztorze świętych Michała i Józefa w Krakowie, w Przemyślu, gdzie nie było dostatecznej liczby do odmawiania godzin kanonicznych. Dopiero na polecenie kapituły generalnej

³⁷ *Instructio novitiorum* napisał już w 1597 r. Wydana została w Rzymie w 1605 r., przekład polski ukazał się najpierw w Wilnie w 1641 r., a następnie w Lublinie w 1741 r. *Instructio magistri novitiorum* napisał w Rzymie 1607 r. Ukazała się w druku w Neapolu w 1608 r.

³⁸ ADG s. 9.

³⁹ ADG s. 16. Piotr Tarnowski urodził się w 1595 r. Wyjechał na studia do Rzymu. Tam wstąpił do nowicjatu w klasztorze Santa Maria della Scala. Profesję ułożył 19.03.1607 r. Studia odbył w Genui i po święceniach kapłańskich powrócił do Polski. Pełnił obowiązki definitora prowincjonalnego, przeora klasztorów: świętych Michała i Józefa w Krakowie, Poznaniu i Lwowie. Zmarł 16.04.1641 r. w Przemyślu; zob. K. J. F u r m a n i k OCD, *Księga zmarłych karmelitów bosych w Polsce, na Litwie i w Rusi*, Czerna 1981 (maszynopis), k. 69.

⁴⁰ ADG s. 40.

⁴¹ *Constitutiones...* 1623, pars 2, cap. 8.

w 1617 r. definitorium prowincjalne wyznaczyło oficjalnie dla neoprofesów klasztor we Lwowie⁴².

Pierwszym domem studiów dla polskich karmelitów był klasztor w Lublinie. Przygotowaniem i adaptacją tego domu na potrzeby kolegium zajął się o. Maciej od św. Franciszka, jako nowo wybrany przeor klasztoru. Pierwszym wykładowcą filozofii i teologii był o. Jan Maria od św. Józefa, Włoch, specjalnie w tym celu przysłany do Polski⁴³. Wykład inauguracyjny odbył się 15 października 1611 r. w obecności Rady Miejskiej i przedstawicieli zgromadzeń zakonnych⁴⁴.

Na filozofię przybyli klerycy z Krakowa i z Włoch. O. Jan prowadził kurs filozoficzny, trwający 3 lata, drugi zaś kurs teologiczny trwający 4 lata. Od roku 1614 pełnił również obowiązki podprzeora i magistra kleryków⁴⁵. Praktycznie zlecono mu pełną — wszechstronną formację, zarówno duchową, jak naukową i duszpasterską w kolegium. Praktycznie obowiązki te spełniał do 1620 r. Kolegium Filozoficzne w Lublinie pod jego kierownictwem stało się sławne dzięki publicznym dysputom z teologami ariańskimi; Janem Stoińskim i Hieronimem Moskorzewskim, które odbyły się 13 lipca 1616 r. oraz 6 lipca 1620 r.⁴⁶ W 123 tezach, wydrukowanych w Krakowie, objęto zasadnicze tezy katolickiej nauki o przeznaczeniu, Trójcy świętej, łasce i zgodności działania Bożego w człowieku z wolną wolą. Dysputy przyniosły wielką chwałę Karmelowi za obronę nauki Kościoła Katolickiego oraz przygotowały studentów do prowadzenia dialogów i apologetycznych dysput. Pozostały po nim w rękopisach: *Commentaria in universam Philosophiam* oraz *Commentaria in universam Theologiam*⁴⁷.

Zdolniejsi uczniowie o. Jana Marii Centurione przeznaczeni na przyszłych wykładowców zgodnie z zarządzeniem kapituły generalnej, wyjeżdżali do Kolegium św. Pankracego w Rzymie, które kształciło lektorów dla całej Kongregacji. O. Mikołaj od Jezusa i Maryi Opacki jako kleryk studiował filozofię i teologię w kolegiach zakonnych w Rzymie i Genui (1612—1618). On też przejął obowiązki lektora po o. Janie Marii od św. Józefa, kiedy zlecono mu obowiązki prowincjała Prowincji Polskiej.

⁴² ADG s. 49.

⁴³ Jan Chrzyciel Centurione urodził się 27.02.1589 r. w Melfi, w pobożnej rodzinie. Dziewięcioro dzieci, a następnie rodzice poświęcili się Bogu w różnych zgromadzeniach zakonnych. Do Karmelu wstąpił w Genui 19.03.1603 r. Profesję złożył w Rzymie 07.03.1605 r. Po studiach teologicznych w Genui jeszcze przed święceniami został wysłany do Lublina na wykładowcę filozofii; por. K. J. F u r m a n i k, s. 40—46.

⁴⁴ APKB AKL 1: *Liber in quo...*, k. 8.

⁴⁵ ADG s. 24.

⁴⁶ AKL 14: Protokół urzędowy z publicznej dysputy karmelitów w Lublinie z arianami; *Disputatio habita a Rev. Patribus Discalceatis ordinis BMV de Monte Carmelo — contra arianos...*, Zamosc 1617.

⁴⁷ W bibliotece Seminarium Duchownego w Lublinie znajdują się traktaty o. Jana Marii od św. Józefa w kodeksie pod sygn. Ea 146: *De scientia Dei* (ok. 100 ss.), *De gratia Angelici Doctoris doctrinam...* (ss. 102 z 1616 r.), *De auxiliis Divinae gratiae* (ss. 205 z 1616 r.), *Tractatus de magna et ineffabili Mysterio Dominicae Incarnationis*.

Sprowadzenie do Krakowa ss. karmelitanek bosych

Włoscy i hiszpańscy karmelici bosci przywieźli ze sobą nie tylko egzemplarze pism św. Teresy od Jezusa, lecz także jej ducha i formację zakonną. W swych klasztorach stali się propagatorami jej kultu i doktryny. Już w 1608 r. postarali się o wydanie życiorysu św. Teresy⁴⁸. Przekładu z włoskiego na język polski dokonał ks. Sebastian Nuceryn (Orzeszek), kaznodzieja, pisarz i przyjaciel karmelitów. W następnych latach ukazywać się będą poszczególne księgi dzieł św. Teresy również w jego przekładzie⁴⁹. Tak więc z ich przybyciem do Polski rozpoczęła się równocześnie popularyzacja osoby św. Teresy, infiltracja i percepcja jej doktryny oraz kult pośród szerokich mas społeczeństwa, dzięki wydaniu jej pism oraz organizowaniu uroczystości po-beatyfikacyjnych i pokanonizacyjnych.

Z kultem św. Teresy wiąże się ściśle pragnienie sprowadzenia jej córek duchownych do Polski. Było to życzenie króla i biskupów zaprzyjaźnionych z karmelitami, którzy chcieli widzieć w siostrach karmelitanek żywy obraz św. Teresy i polecać ich modlitwom sprawy Ojczyzny. Jeśli inicjatorami sprowadzenia karmelitanek do Polski byli karmelici — szczególnie o. Maciej od św. Franciszka, o. Andrzej od Jezusa z ks. Sebastianem Nucerynem, to realizatorką była osoba świecka, Konstancja z Myszkowskich Bużeńska, starościna dobczycka i brzeźnicka⁵⁰. Starościna na swój koszt sprowadziła zakonnice z Belgii. W dniu 26 maja 1612 r. przybyły do Krakowa (pod przewodnictwem o. Sebastiana od św. Franciszka, podprzeora klasztoru w Lowanium), następujące karmelitanki: s. Maria od Trójcy Świętej z Brukseli, s. Małgorzata od Jezusa i s. Teresa od Jezusa z klasztoru w Mons i s. Krystyna od św. Michała (Puteana) z Lowanium⁵¹. Z początku zakonnice zamieszkały w kamienicy zakupionej przy ul. Grodzkiej, naprzeciw kościoła św. Marcina. Troskliwą opieką duchową i materialną otaczali siostry przełożeni klasztoru nowicjackiego, szczególnie o. Marcin od Najśw. Maryi Panny, Włoch (1611—1614) oraz o. Paweł Szymon od Jezusa Rivarola z Genui (1614—1617). Dzięki ich pomocy siostry otrzymały pod budowę klasztoru, przy ul. Grodzkiej, dwór księżnej Anny ze Stemberku Ostrogskiej, dwór Pieniżkowej i Wawrzyńca Gembickiego, arcybiskupa gnieźnieńskiego, oraz stary kościół św. Marcina, przy którym znajdowała się fundacja kard. Bernarda Maciejowskiego dla księży emerytów. Po przeprowadzeniu wszelkich transakcji i prawnych formalności, karmelitanki bose w dniu 7 sierpnia

⁴⁸ *Żywoć s. Teresy Zakonu Karmelitów i Karmelitanek Bosych fundatorki*, w Krakowie 1605; por. B. J. W a n a t OCD, *Bibliografia św. Teresy od Jezusa w Polsce*, [w:] *Otrzymałam ducha mądrości. Księga pamiątkowa z okazji ogłoszenia św. Teresy od Jezusa Doktorem Kościoła Powszechnego*, pod red. O. F i l k a OCD, Kraków 1972, s. 379—396.

⁴⁹ *Księga fundacji...*, Kraków 1623; *Droga doskonałości*, Kraków 1625; *Zamek wewnętrzny...*, Kraków 1633.

⁵⁰ *Klasztory karmelitanek bosych w Polsce, na Litwie i Rusi*, Kraków I: *Klasztor św. Marcina*, Kraków 1904, s. 5.

⁵¹ Tamże, s. 9.

1618 r. wprowadziły się do uzyskanej nieruchomości. Pod kierunkiem Jana Trevana, architekta królewskiego, od 2 maja 1620 do 26 sierpnia 1621 r., wzniesiono nowy klasztor za 23 tysiące złotych, a następnie w latach 1638—1644 kościół św. Marcina i Józefa za sumę 30 tysięcy złotych. Jego konsekracji dokonał Piotr Gębicki, biskup krakowski, w dniu 24 kwietnia 1644 r. Świątynię wybudowano z posagu s. Teresy Marii od św. Józefa, na świecie Marii Klary, księżniczki bawarskiej (córci księcia Ferdynanda, pfalzgraфа Renu, i Marii), która wstąpiła do tego klasztoru. Karmelitanki w Polsce pozostawały zawsze pod jurysdykcją prowincjała⁵². Klasztor krakowski stał się zaczynem i kolebką następnych klasztorów sukcesywnie fundowanych w Lublinie (1622), w Wilnie (1638), we Lwowie (1641), drugi w Lublinie (1649), w Warszawie (1649), w Poznaniu (1665), drugi w Krakowie (1725).

Erekcja Prowincji Ducha Świętego i jej rozwój

Do czasu podziału Kongregacji Włoskiej św. Eliasza na prowincje wszystkie klasztory i zakonnicy do niej należący podlegali bezpośrednio centralnej władzy o. generała i definitorium generalnego w Rzymie, poza czasem kapituły generalnej, którą zwoływano co 3 lata. Cała Kongregacja liczyła wówczas 26 klasztorów, w tym 11 we Włoszech, 5 w Belgii, 3 w Polsce, 3 we Francji, 1 w Niemczech i 2 w Persji. Z powodu szybkiego rozwoju zakonu, wielkich odległości klasztorów od Rzymu i trudnych warunków komunikacji, kapituła generalna zebrana w Rzymie w klasztorze S. Maria della Scala, w dniu 14 maja 1617 r. dokonała podziału całej Kongregacji na 6 prowincji: genueńską, rzymską, polską, longobardzką, francuską i belgijską. Określiła przynależność klasztorów i terytorium do poszczególnych prowincji oraz ustaliła tytułację i dokonała wyboru prowincjałów⁵³.

Pierwszym prowincjałem Prowincji Polskiej pw. Ducha Świętego został wybrany w dniu 16 maja o. Maciej od św. Franciszka, zasłużony fundator Karmelu w Polsce, dawniej przeor w Genui. Kapituła dokonała wyboru przeorów do poszczególnych klasztorów oraz zleciła definitorium generalnemu wybór definitoriów prowincjalnych dla poszczególnych prowincji z udziałem prowincjała. W dniu 24 maja w skład zarządu prowincji polskiej zostali wybrani na definitoriów: I — o. Cyryl od św. Marii Magdaleny, II — o. Jan Maria od św. Józefa, III — o. Jacek od św. Andrzeja, IV — o. Kazimierz od św. Anny (Piotr Tarnowski)⁵⁴.

⁵² B. J. Wanat OCD, s. 627.

⁵³ ACG s. 65 n.

⁵⁴ ACG s. 80—81. Imię definitora najprawdopodobniej zostało niewłaściwie zapisane. Raczej tutaj chodzi o o. Jacka Andrzeja od Wniebowzięcia NMP Stobińskiego. W 1614 r. był on socjuszem o. Macieja na kapitule generalną w Rzymie. Po kapitule studiował w Genui. Po powrocie do Polski był przełożonym klasztoru świętych Michała i Józefa w Krakowie w latach 1617—1619. Kapituła prowincjalna w Krakowie w 1619 r. obrała go przeorem we Lwowie. Zmarł w Warszawie 23.12.1621 r.

O. Maciej, cieszący się największą popularnością w prowincji, na pierwszej kapitule prowincjalnej w Krakowie w 1619 r. ponownie został prowincjałem aż do kapituły generalnej w 1620 r. W tym czasie troszczył się o wszystkie wymiary życia zakonnego rozwijającej się prowincji. Szczególnie dbał o karność życia w klasztorach, o wierne przestrzeganie regulaminu dnia, ślubów zakonnych i proporcji pomiędzy kontemplacją a apostołstwem. Pomnożył liczbę klasztorów. Usamodzielił drugi klasztor w Krakowie świętych Michała i Józefa, dał początek klasztorom w Poznaniu (1618) i w Przemyślu (1620). Kapituła generalna w 1620 r. wybrała go przełożonym generalnym, a na jego miejsce wybrała prowincjałem dla Polski o. Jana Marię od św. Józefa Centurione⁵⁵. Z wielką gorliwością rządził on prowincją przez 5 lat. Usilnie troszczył się o pogłębienie życia duchowego prowincji i przestrzeganie karności. Wyrazem tego są pasterskie listy do wszystkich klasztorów i zakonników prowincji⁵⁶. Przeorom przypominał obowiązek odprawienia cotygodniowej kapituły z wygłoszeniem konferencji duchowej, karceniem win, o odprawianiu ośmiodniowych rekolekcji w roku. Przypominał, że rekolekcjami zakonników ma kierować przeor, a podwładni mają dwa razy w roku zdawać sprawozdanie z pracy wewnętrznej przed przełożonym. Sam prowincjał wygłaszał konferencje siostron karmelitanek bosym w Krakowie⁵⁷ oraz rekolekcje dla osób zakonnych na temat odnowy pobożności do Matki Boskiej⁵⁸. Za swojej kadencji podjął starania o założenie eremu dla prowincji, z polecenia definitorium generalnego przyjął fundację w Wiśniczu, Kamieńcu Podolskim oraz osobiście podjął starania o założenie klasztoru w Wilnie w 1624 r. Patronował też nowej fundacji karmelitanek bosych w Lublinie.

W latach 1617—1625, 1628—1631, 1646—1655 prowincją polską zarządzili Włosi i Hiszpanie, należący do Kongregacji Włoskiej, z których o. Michał od Zwiastowania (Michael a Vidarte), Hiszpan, aż trzykrotnie pełnił obowiązki prowincjała (1628—1631, 1646—1649, 1652—1655). Obok o. Macieja od św. Franciszka, o. Jana Marii od św. Józefa i o. Archaniola od św. Michała (Włocha z Cremony), należy do najbardziej zasłużonych dla prowincji polskiej. Od 1611 r. aż do śmierci pozostał w Polsce pełniąc obowiązki przełożonego w różnych klasztorach prowincji.

⁵⁵ ACG s. 119.

⁵⁶ APKB AMK 4: *Liber epistolarum conventus SS. Michaeli et Joseph Cracoviae intra moenia Carm. Disc.*, s. 34—37, 70—81, 87—90, 94—103.

⁵⁷ Biblioteka Karmelitanek Bosych w Krakowie, ul. Kopernika 44, rkps 68/II.

⁵⁸ APKB rkps 55: Zbiór traktatów ascetycznych... *Exercitia pro renovanda omnia in devotione erga Gloriosissimam Virginem Mariam*, s. 209—255. Kopia znajduje się w Bibliotece Karmelitanek Bosych w Krakowie, sygn. 68, k. 47.

*Wykaz Włochów i Hiszpanów z Włoskiej Kongregacji Karmelitów Bosych zatrudnionych w Prowincji Polskiej*⁵⁹

1. O. Maciej od św. Franciszka (Didacus Hurtados de Mendoza) z Taragony (1577—1636), profesja w Rzymie 28.02.1599, po ukończeniu teologii w Genui wysłany na pierwszą fundację do Krakowa, przełożony klasztorów w Krakowie i Lublinie oraz pierwszy prowincjał w Polsce.
2. O. Jan od Najśw. Sakramentu, Hiszpan, nowicjat odbył w Pastranie, potem przeszedł do Kongregacji Włoskiej. Magister nowicjatu w Krakowie w latach 1605—1611, teolog i kaznodzieja. Od 1617 do 1620 r. pracował w Lublinie. Socjusz na kapitułę generalną w Rzymie. Zmarł we Włoszech w 1620 r.
3. O. Alfons od Matki Bożej z Pastrany. W 1614 r. opuścił Polskę. Zmarł 11.12.1616 r. jako przeor klasztoru w Mediolanie.
4. Br. Jakub od św. Bartłomieja z Neapolu, profes rzymski. Od 1605 r. w Krakowie. Wnet powrócił do Italii.
5. O. Jan Maria od św. Józefa (Joannes Baptista Centurione), Włoch z Melfi (1589—1634). Do Zakonu wstąpił w Genui, profes 07.03.1605 r. w Rzymie. Studia odbył w Genui. Od 1611 do 1620 r. lektor filozofii i teologii oraz magister kleryków w Lublinie; 1620—1625 prowincjał w Polsce; w 1622 r. zorganizował fundację w Wiedniu; 1625—1626 pierwszy definito i przeor we Lwowie. Kapituła generalna w Lodzianie, dnia 10.05.1626 r., wybrała go pierwszym prowincjałem prowincji niemieckiej.
6. O. Filip od św. Jakuba (Jan Feliks Sarti), Włoch z Pescolidi (1582—1651), profes 02.05.1603 r. w Rzymie. Po studiach pracował w Polsce: 1611 magister nowicjatu w Krakowie; 1612—1614 podprzeor w Lublinie; 1614 przeor w Lublinie i członek komisji kodyfikującej przepisy dla budownictwa karmelitańskiego; 1618 przygotowywał fundację w Poznaniu.
7. O. Paweł Szymon od Jezusa Maryi (Rivarola) z Genui (1576—1643). Prof. 12.11.1595 r. w Genui. Z woli Klemensa VIII przełożony grupy misyjnej do Persji. Podejmował starania i przygotowania pod fundację zakonu w Polsce. W latach 1614—1617 przeor klasztoru nowicjackiego w Krakowie. Wiele dobrego zrobił dla prowincji polskiej, jako generał zakonu przez trzy kadencje.
8. O. Franciszek Antoni od św. Józefa (Saputo 1585—1639), Włoch. W latach 1617—1622 magister nowicjatu w Krakowie.
9. O. Jan Andrzej od św. Józefa (Centurione), w r. 1614 magister nowicjatu w Krakowie.

⁵⁹ Henricus a S. S. Sacramento, *Collectio scriptorum Ordinis Carmelitarum Excalceatorum*, t. 1—2, Romae 1927; Marcellinus a s. Teresia, *Series illustrata professionum emissarum a Carmelitis Disc. in coenobio S. Mariae de Scala*, „Analecta Ordinis Carmelitarum Discalceatorum” 1939—1941; K. J. Furmanik, jw.

10. O. Eugeniusz od św. Benedykta (Ludovicus del Monte 1578—1655), Włoch z Rzymu. W latach 1615—1617 magister nowicjatu w Krakowie, a następnie w latach 1619—1622 magister kleryków w klasztorze świętych Michała i Józefa w Krakowie.
11. O. Michał od Zwiastowania NMP (Michael a Vidarte 1589—1655). Hiszpan z m. Tafalla. Do Zakonu wstąpił jako kapłan w Rzymie. Prof. 27.03.1616. Wysłany do Polski już w 1620 r. brał udział w publicznej dyspucie z arianami. Pełnił urząd przeora: 1622—1625 w Poznaniu, 1626—1628 i 1631—1632 w Wilnie, 1640—1643 w Czernej, 1625—1626 w Lublinie, 1650—1652 w Krakowie. Trzykrotnie pełnił obowiązki prowincjała: w latach 1628—1631, 1646—1649 i 1652—1655. Zmarł 03.05.1655 r. w Lublinie.
12. O. Archanioł od św. Michała z Cremony, Włoch (1592—1672). Do Polski przyjechał na studia do Lublina w 1611 r. Był prowincjałem w latach 1640—1642, przeorem w Wiśniczu w latach 1634—1637 i 1640—1642, w Krakowie 1646—1649, w Przemyślu 1642—1643. Wielokrotnie pełnił obowiązki definitora. Zmarł 18.03.1672 r. w Krakowie.
13. O. Felicjan od św. Bartłomieja (Sestilius Veronici 1586—1634), Włoch z m. Gualdo Gattaneo. Profes 26.07.1607 r. w Rzymie. Pełnił urząd przeora: 1617—1619 we Lwowie, 1619—1622 w Krakowie — nowicjacie, 1622—1625 w Przemyślu. Następnie pracował w Niemczech.
14. O. Cyryl od św. Marii Magdaleny (Balduinus Amati) z Gerony, Hiszpan, profes 17.05.1602 r. w Rzymie. W 1614 r. kapituła generalna wybrała go na przeora we Lwowie, a w latach 1617—1619 był pierwszym definitorem i przeorem w nowicjacie w Krakowie.
15. O. Marcin od Najśw. Maryi Panny, Włoch. Przeor klasztoru nowicjackiego w Krakowie w latach 1611—1614. Przyczynił się do sprowadzenia ss. karmelitanek bosych do Krakowa w 1612 r. oraz do powstania drugiego klasztoru w Krakowie świętych Michała i Józefa.
16. O. Ignacy od św. Jana (Joannes Baptista Spinola), Włoch z Genui. Profes 03.03.1603 r. w Rzymie. Do Polski przyjechał w 1611 r.
17. O. Bernard od św. Onufrego (Joannes Hieronimus Costaguta), Włoch z Genui. Profes 14.06.1620 r. w Genui. Był lektorem filozofii i teologii w Lublinie ok. 1630 r. i przeorem w Wiśniczu od 1631 do 1632 r. W 1632 r. został przeorem w Genui.
18. O. Filip od św. Wawrzyńca (Lauretius Missini), Włoch z Rzymu (1590—1646). Profes 23.03.1614 r. w Rzymie. W 1619 r. był IV definitorem prowincjalnym. W 1620 r. kapituła generalna wybrała go przeorem w Lublinie. W 1622 r. ojciec generał zamianował go przełożonym w Wiedniu.
19. O. Fabian od św. Jakuba (Jacobus Magessi 1577—1649), Włoch z m. Masse. Profes 21.01.1607 r. w Rzymie. W 1610 r. był przełożonym klasztoru w Lublinie. W 1619 r. pełnił obowiązki definitora prowincjalnego. W 1625 r. wyjechał do Wiednia.

20. O. Gerard od św. Łukasza (Lucas Bracelli 1592—1664), Włoch z Ligurii, prof. 14.07.1613 r. w Rzymie. Miłośnik życia pustelniczego i pierwszy przeor eremu w Varazze. W 1625 r. jako wizytator generalny prowincji polskiej przekonał Agnieszkę Firlejową, wojewodzinę krakowską, o potrzebie założenia eremu dla prowincji polskiej. W 1633 r. został przeorem eremu w Czernej dla zaprowadzenia życia eremickiego.

*

* *

Ta pobieżna retrospekcja początków prowincji polskiej ukazuje ogromny wkład i zasługi włoskich i hiszpańskich karmelitów bosych w transplantację Karmelu reformowanego na teren Europy wschodniej. Jeszcze dzisiaj po 390 latach z wielką wdzięcznością podziwiamy nieprzeciętną dynamikę, dyspozycyjność, śmiałość i odwagę w planowaniu, wizję przyszłości, politykę kadrową, purytanizm i zapał synów św. Teresy od Jezusa w przekazywaniu ideowych wartości Karmelu. Ten bogaty zasiew przyniósł piękne owoce w postaci dwóch, a nawet trzech prowincji: polskiej, litewskiej i wołyńskiej (ruskiej) w XVIII w.. Obejmowały one swym zasięgiem tereny dzisiejszej Polski, Litwy, Białorusi, Ukrainy i Rosji. W sumie 28 klasztorów męskich i 8 klasztorów mniszek. Chociaż to wielkie dziedzictwo uległo zagładzie w dobie oświeconego absolutyzmu, to pod koniec XIX w. ponownie zaczęło się ono odradzać przez działalność św. Rafała Kalinowskiego i jego współbraci. Obecnie liczy dwie prowincje: krakowską i warszawską, obejmujące swym zasięgiem Polskę, Białoruś, Ukrainę, Słowację, Islandię, Norwegię wraz z dziełem misyjnym w Burundi i Rwandzie od prawie 25 lat. Ten wspaniały owoc i duchowe dziedzictwo Karmelu zawdzięczamy z łaski Bożej jednemu człowiekowi, który przed czterystu laty, z inspiracji św. Teresy od Jezusa i polecenia o. Hieronima Gracjana, wyruszył z Hiszpanii na podbój całej centralnej i wschodniej Europy. Był nim zasłużony o. Mikołaj Doria, fundator klasztoru św. Anny w Genui w 1584 r.

LA PARTECIPAZIONE E IL CONTRIBUTO DEI CARMELITANI SCALZI D'ITALIA
ALLA FONDAZIONE DELLA PROVINCIA DELLO SPIRITO SANTO IN POLONIA
NELLA PRIMA METÀ DEL SECOLO XVII

R i a s s u n t o

Il convento di sant'Anna a Genova, fondato 400 anni fa dal P. Nicola Doria e dai suoi compagni, fu provvidenziale per il Carmelo. Il proposito della sua fondazione su ispirazione di s. Teresa di Gesù e su ordine del P. Girolamo Graziano superò tutti i piani e tutte le aspettative dei suoi realizzatori e dello stesso fondatore. Il convento, divenuto presto esente dalla giurisdizio-

ne del primo Superiore Generale dei Carmelitani scalzi — P. Nicola Doria, diventò un felice fermento e la casa madre per la Congregazione Italiana di s. Elia. Il primo convento fuori d'Italia fu quello di Cracovia. La missione apostolica e diplomatica affidata da Clemente VIII ai Carmelitani scalzi in Persia fu il motivo immediato della sua fondazione. Il P. Paolo Simone di Gesù Maria Rivarola, superiore del gruppo missionario, creò un clima favorevole e preparò l'ambiente per la fondazione del Carmelo in Polonia. Nel 1605 il Capitolo Generale accettò la fondazione per la quale partirono: P. Mattia di s. Francesco, P. Giovanni del SS. Sacramento, P. Alfonso della Madre di Dio e Fra Giacomo di s. Bartolomeo. Nel nuovo convento, dedicato all'Immacolata Concezione della BVM, fu istituito il noviziato il quale presto si riempì delle vocazioni del luogo. Poi il P. Mattia fondò un'altro convento a Lublino (1610) come casa degli studi ed anche il terzo a Leopoli (1613) come casa per i professori. In seguito allo sviluppo del culto di s. Teresa di Gesù e alla ricezione della sua dottrina i fedeli chiesero di far venire Carmelitane scalze. Esse vennero a Cracovia dai Paesi Bassi nel 1612. Fino alla divisione della Congregazione in provincie i monasteri dipendevano direttamente dal Superiore Generale e dal Definitorio Generale a Roma.

Nel 1617 il Capitolo Generale istituì ed eresse la Provincia Polacca dello Spirito Santo. Il P. Mattia di s. Francesco fu eletto il suo primo provinciale. Egli assicurò alla provincia un'ulteriore sviluppo sotto l'aspetto numerico mediante nuove fondazioni a Cracovia (s. Michele), a Poznań e a Przemysł ed anche mediante una adeguata formazione delle vocazioni del luogo nel noviziato e nei seminari.

L'attività dei Carmelitani scalzi d'Italia riguardava tutti gli aspetti della vita carmelitana, conformemente ai valori fondamentali dell'Ordine, ossia la formazione spirituale e intellettuale, il lavoro pastorale nelle proprie chiese, la pastorale tra le Carmelitane scalze, l'attività letteraria e scientifica, assieme alla possibilità di una vita eremitica a Czerna. Il contributo dei Carmelitani scalzi d'Italia alla Provincia Polacca fu imponente e portò frutto in forma delle tre provincie: polacca, lituana e quella russa alla fine del secolo XVIII.